

# AERE PERENNIVS



Verslagen en Mededelingen uit het  
Medisch-Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit

-Uitgave van het

*Medisch-Encyclopaedisch Instituut*

*van de Vrije Universiteit*

van der Boechorststraat 7

Amsterdam - Z

T. 020 - 548 2702

Redactie: Prof. Dr. G.A. Lindeboom

Inzendingen voor Aere Perennius  
worden gaarne ingewacht aan het  
redactie-sekretariaat p/a  
Mevr. C.M.T. Kermer  
Medisch-Encyclopaedisch Instituut V.U.

A E R E P E R E N N I U S

Verslagen en mededelingen uit  
Het Medisch—Encyclopaedisch Instituut  
van de Vrije Universiteit

No. 18

januari 1975

A E R E P E R E N N I U S

De verslagen en mededelingen uit het Medisch - Encyclopaedisch Instituut van de Vrije Universiteit verschijnen onder de titel Aere Perennius. Deze woorden komen voor in de eerste regel van de laatste ode van Horatius, welke het IIIe boek besluiten. De eerste negen regels van deze ode luiden :

Exegi monumentum aere perennius  
Regalique situ pyramidum altius,  
Quod non imber edax, non Aquilo impotens  
Possit diruere aut innumerabilis  
Annorum series et fuga temporum  
Non omnis moriar multaue pars mei  
Vitabit Libitinam; usque ego postera  
Crescam laude recens, dum Capitolium  
Scandet cum tacita virgine pontifex ....

*"Ik heb een monument volbouwd, duurzamer dan metaal, hoger dan de koningsbouw der pyramiden, dat noch de knagende regen noch de teugeloze noordewind zou kunnen verwoesten, noch ook een reeks van ontelbaar vele jaren in de vlucht der tijden. Ik zal niet geheel sterven, een groot deel van mij wordt niet mede begraven. Ik zal steeds groeien en fris blijven en geprezen bij latere geslachten, zolang de priester met de zwijgende maagd geregeld zal opgaan tot het capitol...."*

(vertaling C.P. Burger)

Deze ode werd waarschijnlijk geschreven omstreeks de jaren 26 - 27 v. Chr. De politieke rust, die er met de komst van de eerste romeinse keizer Augustus in het Imperium Romanum heerste, bevorderde de ontwikkeling en de belangstelling van de schone kunsten.

In Quintus Horatius Flaccus (65 - 8 v. Chr.) vinden we één van de belangrijkste exponenten van de letterkunde van deze tijdperiode. Hij was een tijdgenoot van Vergilius en protegé van zowel de keizer als van Maecenas. Horatius is één van de grootste lyrische dichters van het oude Rome, die behalve door zijn oden, in een viertal boeken bijeengebracht, beroemd is om zijn satiren, brieven en epoden.

Horatius werd in Venusia in Apulië geboren en kreeg zijn eerste schoolonderricht in Rome. Naar de gewoonte van de tijd ging hij naar Griekenland voor zijn verdere culturele opvoeding in Athene. Na een kortdurende militaire loopbaan - hij nam als krijgstribuun deel aan de slag bij Philippi in 42 v. Chr. - keerde hij verarmd naar Rome terug en kwam daar in contact met de toen reeds bekende dichters Varus en Vergilius.

Door zijn eerste satire en epode reeds opgevallen, werd hij opgenomen in de vriendenkring van Maecenas, welke laatste hem in staat stelde de rest van zijn leven, zonder financiële zorgen, zich geheel te kunnen wijden aan de letterkunde.

Zijn literaire nalatenschap is hoewel niet zeer groot een "monumentum aere perennius" en bevat de schoonste kleinodiën van de Romeinse lyrische dichtkunst, welke tot de wereldliteratuur aller tijden behoren.

H.L. Houtzager.

Literatuur:

- |              |        |   |
|--------------|--------|---|
| Burger, C.P. | (1926) | <u>Aere Perennius, Scherts en ernst in de oden van Horatius,</u><br>Martinus Nijhoff, Den Haag. |
| Elaut, L.    | (1954) | <u>Horatius, oden en epoden,</u> Desclée de Brouwer, Brugge.                                    |

LEEUWENHOECKIANA I

LEEUWENHOECK's CORRESPONDENCE  
AT THE ROYAL SOCIETY

by

Peter W. van der Pas (South Pasadena, Cal., U.S.A.)

How Leeuwenhoek's work was brought to the attention of the members of the Royal Society through the good offices of Reinier de Graaf is a well known story. After this contact had been established, Leeuwenhoek described his discoveries in letters to the Royal Society; these letters cover a time span of fifty years.

Leeuwenhoek's contact with the Royal Society was not free of troubles. He never was able to attend one of their meetings. He knew only a few of the members personally 1) and that only superficially, as the result of a visit. He did not know the english language and had trouble finding someone in Delft who could translate letters from London or the issues of the Philosophical Transactions which he received from time to time.

His contact with the Royal Society was maintained through correspondence with one of the secretaries. For the history of this contact, one must consult the letters, Leeuwenhoek received from London, the preambles of Leeuwenhoek's own letters to the Royal Society and the minute books of the Society's meetings.

The originals of the letters, Leeuwenhoek received from the Society are no more in existence; the minutes of some of them are however available in several english archives. Their existence is sometimes revealed in the introductory remarks of Leeuwenhoek's letters. These introductory remarks are however seldom included in the english publications of Leeuwenhoek's works. However, his letters as published in the modern work: "Alle de Brieven" 2) are complete. Unfortunately, this publication has, at the moment this is written, only progressed to the year 1692, and it does not contain letters which were written to Leeuwenhoek. Some of the letters to Leeuwenhoek may eventually be available in print; for example those from Henry Oldenburg, whose complete correspondence is now being edited by A.R. and M.B. Hall 3). The minutes of the meetings of the Royal Society, from the beginning until the year 1687, were published by Th. Birch 4).

In the present paper, Leeuwenhoek's relations with the Royal Society, to the extent the printed sources allow, will be briefly discussed. Since the time of its foundation, the Royal Society had two secretaries. They were chosen annually, together with the other office holders, on St. Andrew's day, 30 November. The first secretary

handled the domestic correspondence, the second secretary the foreign correspondence. A list of the secretaries 5) who held office during Leeuwenhoek's life time, is given in Appendix I. At the Council meeting of 9 December 1685, a minor revolution took place 6). Francis Aston, who had been first secretary for four years and Tancred Robinson, who had been elected second secretary only a week earlier, both demanded to be excused from their offices. The reason why is not recorded; their complaint probably was that the office required too much work. The Council decided that henceforward it would be "expedient to have only honorary secretaries, and a clerk or amanuensis, upon whom the whole burden of the business should lie, and to give him a fixed salary, so as to make it worth his while and he to be accountable to the secretaries for the performance of his duties". At the Council meeting of 27 January 1686, a list of qualifications and duties of this clerk was drawn up and 30 year old Edmund Halley, who had already made some name as an astronomer, was chosen for the post. It will be seen later that this decision materially affected Leeuwenhoek's relations with the Royal Society.

The publication of the Philosophical Transactions had been started by the first second secretary, Henry Oldenburg, as a private venture. Although the Society sometimes ordered material to be published in the Transactions, this journal was not an official organ of the Society until the year 1750. The Society however supported the enterprise by buying 60 copies which were undoubtedly distributed among the members. It is not at all certain that all members read the Transactions regularly. After the death of Oldenburg, Robert Hooke took over his duties as second secretary. Hooke discontinued the Transactions and replaced them by another series, the Philosophical Collections. These are now considered part of the Transactions.

When, in 1685, the office of "clerk" was inaugurated, the instructions of the clerk contained nothing about the Transactions. It seems however that Halley continued the publication of this journal for a few years (1686 - 1687) after which time the journal was not published for three years (1688 - 1690). In 1691, the first secretary, Richard Waller, was asked to revive the Transactions; he was promised the help of Robert Plot and Edmund Halley. Since Robert Plot lived in Oxford, the task will have rested primarily on Halley's shoulders. When Halley was appointed Master of the Mint in Chester in 1695, the editorship of the Transactions was taken over by Hans Sloane and this way returned to the hands of the second secretary. Thereafter, the journal was edited by the second secretary until the year 1750. In Appendix II, a list of the editors is given 7), together with the years during which they were active and the numbers of the issues they published.

After his introduction to the Royal Society by Reinier de Graaf, Leeuwenhoek started sending his letters (8) to the second secretary Henry Oldenburg. Of the first 21 letters (1673 - 1677) only one was not addressed to him. The exception (B17, 28 July 1676) was written to Robert Boyle, it concerned a subject in which Boyle was especially interested. Oldenburg was a conscientious correspondent, he acknowledged most, if not all of Leeuwenhoek's letters. Although he only rarely mentioned them at meetings of the Society, he published their full text or abstract in his Transactions. Letter B21, which was written after Oldenburg's death (September 1677) came into the hands of his successor Robert Hooke. When Leeuwenhoek heard of Oldenburg's death, he did not know to whom to address his future communications; therefore he sent a letter of inquiry to the president, William Brouncker. The latter must have advised Leeuwenhoek that Hooke would handle his future letters; the next letter (B23) was addressed to Robert Hooke, who published both letters (B21 and B23) in his Lectures and Collections (9). It must have displeased Leeuwenhoek that Hooke published these letters in a book of his own authorship. This perhaps explains why he sent his next five letters (B24 - B28) to the first secretary, Nehemiah Grew. In one of these letters to Grew (B25), he stated that Hooke had sent him a copy of the Lectures and Collections, but that he preferred to have his work published in the Transactions, the more so since he did not intend to publish his work in book form. Hooke should however not be blamed for inserting Leeuwenhoek's letters in his own publication since the Transactions had died (at least temporarily) with Oldenburg; it was thus the only available vehicle at the time.

The letters sent to Grew were all answered; two of them were published in the Transactions. After Grew resigned as secretary, Hooke resumed the correspondence with Leeuwenhoek. The first of Hooke's letters to Leeuwenhoek is the famous letter of 23 January 1680 in which he, among other topics, expressed his surprise that Leeuwenhoek had never been offered membership in the Royal Society (10). Leeuwenhoek's election as a member, the story of which is well known, followed soon thereafter. Leeuwenhoek now apparently had no more objections to corresponding with Hooke; of the letters B29 to B36, only two were not addressed to Hooke. These two letters (B31 and B32) were addressed to the first secretary, Thomas Gale.

Most of the letters, addressed to Grew, Hooke and Gale were read in the meetings of the Society. In many cases, Hooke went through great troubles to confirm Leeuwenhoek's observations and to demonstrate them to his fellow members.

After Hooke resigned as second secretary, he apparently did not

answer Leeuwenhoek's letters any more and the latter, anxious to learn whether his epistles were received, addressed himself again to the president of the Society, Christophor Wren (B37 and B38). Since Hooke had been succeeded by Robert Plot, who lived in Oxford, Leeuwenhoek's correspondence must have been taken over by Francis Aston, the current first secretary. He accordingly received letters B39 to B42. Aston also was a good correspondent; he answered Leeuwenhoek's letters and presented them at the meetings of the Society.

We have now approached the autumn of the year 1685, the time of the "palace revolution". Around this time, a curious change occurred in Leeuwenhoek's letters. Up to letter B 42 (25 July 1684) Leeuwenhoek had always addressed his letters to an individual, either the president, the first or the second secretary of the Society. Starting with letter B43 (5 January 1685) Leeuwenhoek addressed his letters only rarely to an individual, the greatest majority were addressed simply to "the Royal Society". It was one of the duties of the newly appointed clerk (Halley) to process and answer the correspondence; one of the "honorary" secretaries had to sign the letters however. Consequently, letters signed by Thomas Gale, the second secretary, are acknowledged by Leeuwenhoek in his letters B49 to B56 (17 June 1687); thereafter the preambles to Leeuwenhoek's letters do not mention any received letters any more. There are some indications which allow to wonder whether Halley ever wrote an answer to Leeuwenhoek's letters at all. The date of the last recorded letter of Gale to Leeuwenhoek (1687) coincides with the date of the resignation of the first secretary, John Hoskyns, while Gale continued to be second secretary until the year 1693. It would be a curious coincidence if Gale had stopped answering Leeuwenhoek's letters after Hoskyns resigned. Hence, one has the impression that either Hoskyns wrote these letters or that Halley wrote them after continuous prodding of Hoskyns. Hoskyns is known as a very conscientious member of the Society. Of these letters, most (B43 - B60) were discussed at the meetings 11) and most of letters B43 - B52 were printed in the Transactions. However, letter B53 (4 April 1687) is the first of a long series of letters which were never printed in the Transactions. It was at this time that Halley was ordered to take care of the Transactions, one year later, the journal was discontinued.

Hence, starting about 1687, Leeuwenhoek did not receive acknowledgements of his letters any more, neither did he see them in print in the Transactions. He probably used his old stratagem of writing to the president (John, Earl of Carberry in this case), but if he did so, this letter was probably ignored also.

We can imagine that Leeuwenhoek felt very worried and frustrated. He finally decided to write to Robert Boyle, to whom he had



written once before and to whom he had sent greetings in many of his letters. This letter, dated 6 August 1687, reads as follows:

Most noble Sir,

I make bold to send you under cover these my small observations, about which I also did write to the Royal Society. First because I fancy they will not be unacceptable to your honour. Secondly because I know that the Royal Society do not meet at this time 12).

I have written four distinct letters to the Royal Society; and although I have not received any answer hitherto, yet I do not doubt but the same were duly delivered.

To wit, one I did write on the fourth of April 1687, in which I treat about the structure of the teeth.

Another on the ninth of May, in which I write about coffee; the third is of the thirteenth of June in which I speak of plants; a fourth is of the second of July, in which I treat of the procreation of silkworms.

I do hope that in these foregoing, and also in this present, something may be found which pleases your honour, remaining in the mean while,

Most noble Sir,

Your most humble servant, etc. 13).

He added a copy of letter B57 (6 August 1687). Boyle apparently did not answer either, both letters were found among his posthumous papers. In spite of all this, Leeuwenhoek continued to send communications to the Royal Society (B58-B84, 1687-1694) where they were filed, but not published, even after the publication of the Transactions had been resumed in 1691. Only one of these letters, B71, was published in September 1694, two and a half year after it had been sent. Judging from the preambles of Leeuwenhoek's letters, as printed in the old dutch editions, Leeuwenhoek seldom received an acknowledgement of his letters from 1687 until 1696. Two letters, written by first secretary Richard Waller, were the only exception. Waller was rewarded for these letters by having two letters addressed to him. One letter which Leeuwenhoek received, although not from a member of the Royal Society, was sent by George Garden (1649-1733), a scottish divine from Aberdeen. Leeuwenhoek sent a copy of Garden's letter with a copy of his reply to the Royal Society (B81, 19 March 1694).

Around 1694, Leeuwenhoek must have dispaired; starting with letter B85 (30 November 1694) he addressed his letters to "Hoge Stands-

personen en Geleerde Luyden" (Persons of high standing and scholars). Hardly any letters in the Vijfde Vervolg and the Sesde Vervolg (B84-B107, 1694-1696) are addressed to the Royal Society. The two exceptions are a letter to Waller, already mentioned above, and one (B102) in which he acknowledges a letter, the author of which is not mentioned, dated 7 February 1696. At that time, Hans Sloane was second secretary, he may have been the author.

It appears that Hans Sloane, who was second secretary from 1693 until 1713, was a much more conscientious secretary than several of his predecessors. In the Sevende Vervolg, several letters of Sloane to Leeuwenhoek are mentioned, consequently Leeuwenhoek addressed the majority of his letters to London to Sloane personally instead of merely to the "Royal Society". Sloane took care of their publication in the Transactions. The majority of these letters, those written between April 1702 and November 1712, were never published in the old dutch and latin editions.

Hans Sloane was succeeded as second secretary by Edmund Halley (1713-1721). It is quite certain that Halley never acknowledged Leeuwenhoek's letters. During his tenure, only a few of Leeuwenhoek's letters were published in the Transactions; these were obviously letters which Sloane had already prepared for the press. One will recall that the first troubles, Leeuwenhoek had with the secretaries of the Royal Society started while Halley was clerk to the Society and this, together with Halley's apparent neglect of Leeuwenhoek's correspondence, demonstrates clearly that Halley had not the slightest interest in Leeuwenhoek's work. Leeuwenhoek discontinued sending letters as a reaction to this attitude.

The situation magically changed when James Jurin became second secretary (1721); Leeuwenhoek started sending letters again and his work was again found in the Transactions. The limited data which are available for consideration in this paper give the strong impression that Halley's lack of interest was the main cause that Leeuwenhoek's work is not inserted in the Transactions during two separate periods. And after each of these periods, the action of an interested secretary (Sloane and Jurin) was sufficient to restore Leeuwenhoek's confidence and resumption of the sending of communications.

It will be clear from this short exposition that Leeuwenhoek's relations with the Royal Society were not always smooth; a less astute person than Leeuwenhoek would have given up in disgust and would have attempted to find another outlet for his work. This Leeuwenhoek did also when he started communicating his discoveries to persons, not associated with the Royal Society, knowing that they would be given to the world in book form in the dutch and latin collections of his letters. He needed however

only little encouragement to resume sending his observations to the Society; the membership of which he was proud of, when he had the impression that they were appreciated again.

### Notes

- 1) The most well known of these visits was the one of Thomas Molyneux, about February 1685, which is recorded in Birch (2), IV, 365-366. However, at that time, Molyneux was not yet a member of the Society; he was elected fellow on 3 November 1686. Other fellows, mentioned in Leeuwenhoek's letters as visitors were John Harwood (who was elected on the same day as Molyneux), about September 1697 and an unnamed visitor around April 1692.
- 2) See bibliography. The last letter of Leeuwenhoek, published in this work as it stands at the present time is dated 7 March 1692.
- 3) See bibliography. The last letter, published in this work is dated 31 May 1673; hence none of Oldenburg's letters to Leeuwenhoek have been published yet. There seems to be some uncertainty concerning the future of this work (Hall and Hall, History of Science, 11, 236-237, 1973). We hope that means will be found to continue this publication.
- 4) See Birch (2).
- 5) This list is mainly based on Thomson's book.
- 6) Birch (2), IV, 449-450. See also Weld, I, 302-305.
- 7) This list is mainly based on Thomson's book.
- 8) We use here the numbers of Leeuwenhoek's letters which were used in the old dutch and latin editions. Although this was probably Leeuwenhoek's own numbering system, these numbers are preceded by a "B" since the publisher Boutesteyn was the first to use them.
- 9) R. Hooke. Letter B21 on pp. 297-298, letter B23 on pp. 300-305.
- 10) This letter, which is now in the British Museum, is printed in Gunther, pp. 541-542.
- 11) Since the minutes of the meetings of the Royal Society, as published in Birch (2) end at 14 December 1687, nothing can be said about the reception of Leeuwenhoek's letters at the meetings, held after this date.

- 12) The Society was always on recess during the months of August, September and October.
- 13) Birch (1), VI, pp. 668-670.

### Bibliography.

Alle de Brieven van Antoni van Leeuwenhoek; The Collected Letters of Antoni van Leeuwenhoek. Eight volumes, to be continued. Amsterdam, Swets & Zeitlinger, 1939 (I), 1941 (II), 1948 (III), 1952 (IV), 1957 (V), 1961 (VI), 1964 (VII), 1967 (VIII).

Th. Birch (1), The works of the Honourable Robert Boyle, Six volumes. London, J. and F. Rivington (and many others), 1772.

There is an edition, dated 1744.

Th. Birch (2), The History of the Royal Society, Four volumes. London, A. Millar, 1756 (I, II), 1757 (III, IV).

R.T. Gunther, The life and work of Robert Boyle, Two volumes. Oxford, Printed for the Author, 1930.

A.R. Hall and M.B. Hall, The Correspondence of Henry Oldenburg, Nine volumes, to be continued. Madison, The University of Wisconsin Press, 1965 (I), 1966 (II, III), 1967 (IV), 1968 (V), 1969 (VI), 1970 (VII), 1971 (VIII), 1973 (IX).

R. Hooke, Lectures and Collections (Cometa and Microscopium), London, J. Martyn, 1678.

Th. Thomson, History of the Royal Society, London, Robert Baldwin, 1812.

C.R. Weld, The History of the Royal Society of London, Two volumes. London, J.W. Parker, 1848.

### Appendix I.

#### Secretaries to the Royal Society during Leeuwenhoek's life time.

##### First Secretary

J. Wilkins	1663 - 1668
Th. Henshaw	1668 - 1672
J. Evelyn	1672 - 1673
A. Hill	1673 - 1675
Th. Henshaw	1675 - 1677
N. Grew	1677 - 1679
Th. Gale	1679 - 1681
Fr. Aston	1681 - 1685

##### Second Secretary

H. Oldenburg	1663 - 1677
R. Hooke	1677 - 1682
R. Plot	1682 - 1684
W. Musgrave	1684 - 1685
T. Robinson	1685 (1 week)

E. Halley is appointed clerk, the secretaries become "honorary".

J. Hoskyns	1685 - 1687	Th. Gale	1685 - 1693
R. Waller	1687 - 1709	H. Sloane	1693 - 1713
J. Harris	1709 - 1710		
R. Waller	1710 - 1714	E. Halley	1713 - 1721
Br. Taylor	1714 - 1718		
J. Machin	1718 -	J. Jurin	1721 -

## Appendix II.

### Editors of the Philosophical Transactions during Leeuwenhoek's life time.

<u>Year</u>	<u>Numbers</u>	<u>Editor</u>
1665 - 1677	1 - 140	H. Oldenburg
1677 - 1678	141 - 142	N. Grew
1681 - 1682		R. Hooke (Collections)
1683 - 1684	143 - 166	R. Plot
1685	167 - 178	W. Musgrave
1686 - 1687	179 - 191	(E. Halley)
1688 - 1690		No Transactions published
1691 - 1694	192 - 214	R. Waller (R. Plot, E. Halley)
1695 - 1713	215 - 337	H. Sloane
1714 - 1719	338 - 363	E. Halley
1720 -	364 -	J. Jurin

### IJSBRAND VAN DIEMERBROECK

1609 - 1674

door

H.L. Houtzager

## Inleiding

We schrijven het jaar 1649. Er heerst onrust onder de medische studenten in Utrecht. De reden hiervan is het feit, dat er na het vertrek van de hoogleraar Willem van der Straaten naar Den Haag te weinig colleges worden gegeven en er te weinig gelegenheid is om in het openbaar te disputeren of te promoveren. Vanaf 17 maart 1636, één dag na de plechtige opening van de Utrechtse academie, had Van der Straaten college gegeven, doch het ambt van lijfarts

van Frederik Hendrik was in 1648 niet langer te combineren met het hoogleraarschap in Utrecht. Te vaak werd hij weggeroepen naar Den Haag of naar het leger te velde in deze periode van de 80-jarige oorlog om de Prins bij te staan.

Geruime tijd was er reeds verlopen en om de "dolerende studenten niet langer op te houden", werd tenslotte IJsbrand van Diemerbroeck bereid gevonden om, aanvankelijk als buitengewoon-, en in april 1651 als gewoon hoogleraar, naast de reeds aanwezige hoogleraar Regius de plaats van Van der Straaten in te nemen.

Van Diemerbroeck heeft het zeker aan zijn familierelaties in Utrecht te danken gehad - hij was getrouwd met de dochter van Van Gessel, provinciaal geneesheer - dat men over het bezwaar heen is gestapt, dat hij tot de Remonstrantse Broederschap behoorde. Maar ook de faam, die hij tijdens de pestepidemie in Nijmegen had verworven, zal hebben meegewerkt om hem in de opengevallen hoogleraarsplaats te Utrecht te benoemen. Zo maakten voortaan Regius en Van Diemerbroeck tesamen de medische faculteit uit.

### Zijn studie-periode

Van Diemerbroeck werd op 13 december 1609 te Montfoort geboren als zoon van Gijsbrecht van Diemerbroeck, burgemeester van Montfoort, en Magdalena Sassen. Op 1 november 1627 werd hij als student te Leiden ingeschreven, waar hij zijn eerste onderwijs in de leer van Hippocrates ontving van Heurnius jr. (1577 - 1652) en Falcoburgius (1581 - 1680). In zijn *Opera Omnia*, dat elf jaar na zijn dood in 1685 verscheen en door zijn zoon Timan was verzameld en gebundeld, uitte hij niet ten onrechte kritiek op zijn leermeesters: "En daaruit blijkt de misvatting van de Ouden, die hebben geschreven, dat door vrij grote openingen van de tussenwand (van het hart) bloed van de rechter naar de linker kamer stroomt; zo begrijpt men ook de vernuftige bedriegerijen van sommige nieuwelingen die, om de opvatting van de oude anatomen als het ware met de feiten aan te tonen en te bewijzen, het tussenschot met behulp van priemen krachtig doorboorden en daarmee hun minder ervaren leerlingen de overtuiging gaven, dat ze in het tussenschot duidelijk waarneembare openingen en doorgangen aantreffen; deze verlakkerij hebben ook mijn leermeesters eertijds, Otto van Heurne en Van Valkenburg, ontleedkundige te Leiden, verschijdene malen ten aanschouwen van ieder toegepast, zoals ik met eigen ogen heb gezien". \*

En dan te bedenken dat Vesalius (1514 - 1564) in 1555, in de tweede druk van zijn *Fabrica*, reeds nadrukkelijk de uitspraak van Galenus had weerlegd, dat het septum ventriculi doorgankelijk was.

Zijn studie, in Leiden begonnen, heeft Van Diemerbroeck in Frankrijk in 1634 afgesloten met het behalen van de doctorshoed

in de hoofdstad van het Hertogdom Anjou, Angers. Deze universiteitsstad had in de Noordelijke Nederlanden een zekere vermaardheid. Talrijke studenten promoveerden er onder wie de gebroeders Johan en Cornelis de Witt, en wel op 22 december 1645. Johan nooteert in zijn reisjournaal: "hebben ons wesen laten examineren, om tot het licentiaetschap geadmitteert te werden". De promotie kostte hen 102 gulden. \*\*

Angers, dat reeds sedert 1364 een universiteit had, kan in zekere zin vergeleken worden met de universiteit van Harderwijk in Nederland waaraan men weliswaar geen volledige studie kon volgen, doch wel promoveren.

Reinier de Graaf zou 31 jaar later het voorbeeld van zijn Utrechtse leermeester Van Diemberbroeck volgen. Hij promoveerde in Angers op 23 juni 1665 met lof. Vlak voor het vertrek van De Graaf naar Frankrijk ontmoetten leermeester en leerling elkaar nog eens in Utrecht, waar De Graaf een demonstratie van zijn pancreas fistel gaf voor de medische faculteit. Het is niet onwaarschijnlijk, dat Van Diemberbroeck toen De Graaf, die Rooms-Katholiek was, toch de raad gaf aan de Protestantse universiteit te Angers te promoveren.

### Terug in Nederland

Na zich nog enige tijd als legerarts in Poitier opgehouden te hebben, vestigde Van Diemberbroeck zich in 1635 te Nijmegen. Hier maakte hij de pestepidemie van 1635 mee, die tot de ergste behoort die Nijmegen en omgeving ooit heeft geteisterd; 6000 nijmegenaren overleden, bijna de helft van het aantal inwoners in die dagen. In het twaalfde hoofdstuk van het IIe boek over de pest, beschrijft Van Diemberbroeck zijn werkzaamheden en dagindeling tijdens dit Nijmeegse rampjaar. Elke morgen begon hij tussen 4 en 5 uur zijn visites te maken. Tussen 7 en 8 uur ontbeet hij met brood en kaas, waarna hij zijn rondgang langs de patiënten voortzette, onderbroken door een rustpauze rond 10 uur en na het middagmaal. Bij herhaling stak hij een pijp op om op deze wijze de onaangename "pest lucht" te verdrijven. Met nadruk noemt hij de tabak het beste voorbehoedmiddel tegen de pest. Het zuiveren van de lucht werd ook door Van Diemberbroeck beschouwd als het middel om besmetting tegen te gaan.

De stedelijke regering erkende in 1636 zijn goede diensten, bewezen tijdens de pestepidemie, door hem tot stadsmedicus aan te stellen naast zijn collega Emanuel van Mandeville, op een traktement van "hondert daeler jaerlicx".

## De Utrechtse periode

Na 1644 zien we dan Van Diemberbroeck, na strubbelingen met zijn mede "stadsdoctoer", Nijmegen voorgoed verlaten en zich naar Utrecht begeven, waar hij in de geboortestad van zijn echtgenote, Elisabeth van Gessel, eerst medicus doctor is en later tot hoogleraar wordt benoemd. Door de reeds bovengenoemde familieverhouding tussen Van Diemberbroeck en Van Gessel kon de eerstgenoemde in de gelegenheid worden gesteld om de studenten in het Catharijne gasthuis klinische lessen aan het ziekbed te geven, zoals dit voorheen ook door Van der Straaten was gedaan. De grote vlucht die het "klinisch hogeronderwijs" in Leiden onder Sylvius nam heeft het ten tijde van Van Diemberbroeck echter nooit bereikt.

Ook de anatomische demonstraties gaven Van Diemberbroeck veel zorgen, deels door het gebrek aan cadavers, deels omdat de stedelijke regering de eraan verbonden onkosten niet wilde dragen. Na langdurige beraadslagingen werd tenslotte overeengekomen, dat de kosten van het transport van de cadavers door de Vroedschap zouden worden betaald en dat voor het overige, naast de geheven entree gelden voor deze openbare "vertoningen", Van Diemberbroeck zelf financieel zou bijspringen.

Zoals reeds in het begin de collegiale samenwerking tussen beide hoogleraren, Regius en Van Diemberbroeck, te wensen overliet, zo zijn er ook later veel botsingen geweest. Nog vóór de bezetting van Utrecht door de Fransen in het Rampjaar 1672 was Regius met zijn gezin naar Amsterdam gevlucht. Van Diemberbroeck nam: "in zijn absentie de affaires van de Academie" waar en examineerde en promoveerde de studenten. In 1673 bij de terugkeer van Regius, maakte deze aanspraak op de emolumenten, die Van Diemberbroeck had getrokken, hetgeen weer aanleiding is geweest tot het schrijven van requesten aan de Vroedschap en senaat.

Onder de studenten, die Van Diemberbroeck onder zijn leerlingen telde, is er zeker één, die met name genoemd moet worden. Reinier de Graaf (1641 - 1673). Onder leiding van Van Diemberbroeck heeft De Graaf zich in Utrecht met veel enthousiasme gewijd aan de ontleedkunde, van welke kennis en vaardigheid hij veel profijt heeft gehad bij zijn onderzoekingen van de alvleesklier en van de mannelijke en vrouwelijke generatie organen.

Aan het einde van zijn professoraat in Utrecht heeft Van Diemberbroeck zijn ontleedkundige studiën te boek gesteld. Hierin heeft Van Diemberbroeck getracht ook de nieuwere ontdekkingen op dit gebied op te nemen. Hiertoe behoorde ook het werk van De Graaf over de alvleesklier; hij noemt deze in zijn boek dan ook bij herhaling. Zo heeft hij in zijn Anatomè corporis humani (1672) een aantal platen uit het boek van De Graaf over de mannelijke geslachts-



organen samengebracht op één grote uitslaande plaat, daarbij vermeldend dat deze organen nauwkeurig waren getekend door Reinier de Graaf.

Minder bekend dan Van Diemberbroecks verdiensten op het gebied van de anatomie en de pestepidemie in Nijmegen is zijn gebundelde uitgave van ziektegeschiedenissen, welke in 1664 verscheen in Utrecht onder de titel "Disputationes practicae in morbis capitis, thoracis et infimi ventris".

In die dagen, toen van redelijke verklaring en behandeling der verschijnselen van psychiatrische patiënten nauwelijks sprake was, heeft Van Diemberbroeck verschillende gevallen van psychose en neurose duidelijk besproken in zijn Disputationes.

Niet alleen door zijn uitvoerig leerboek der anatomie, doch ook door zijn epidemiologische verhandeling over de pest en zijn gebundelde verzameling ziektegeschiedenissen neemt Van Diemberbroeck als één der oudste Utrechtse medische hoogleraren een vooraanstaande plaats in in de rij van beroemde mannen uit onze rijke medische historie.

\* "Unde patet error Antiquorum, qui eius poros latiores sanguinem e dextro in sinistrum ventriculum transmeare scripserunt, ut & ingeniosa fallacia quorundam neotericorum, qui, ut antiquorum sententiam re quasi demonstrent ac probent, stylis fortius immissis septum perforantes, se manifestos in eo poros ac transitus invenire, imperitioribus persuadent, quo fuco etiam olim praeceptores meos, Otthoneum Heurnium & Falckoburgium, anatomicos Leydenses, in publico theatro nonnunquam usos fuisse vidimus".

\*\* Omtrent het verblijf te Angers, waarover in het reisjournaal zeer weinig voorkomt, vertelt de door Johan zeer nauwkeurig bijgehouden lijst van uitgaven nog, dat zij meermalen de "comedianten" zagen, dat zij kaart speelden, dat zij schermden en dat zij voor het eerst leerden dansen.

### Literatuur

Banga, J.	(1868)	Geschiedenis van de vroegere geneeskunde en van hare beoefenaren in Nederland, 2 delen, W. Eekhoff, Leeuwarden.
Baumann, E.D.	(z.j.)	Uit drie eeuwen Nederlandse Geneeskunde, Meulenhoff, Amsterdam.
" "	" "	Een lijfarts der Oranjes in de XVIIe eeuw, Kemink en Zn., N.V., Utrecht.
Boon, A. van der	(1851)	Ontdekkingen in de ontleedkunde van de mensch, gedaan in de Noordelijke Nederlanden.
Cushing, H.	(1962)	A Bio-bibliography of Andreas Vesalius, Archon Books, London.
Diemberbroeck, I.J. van	(1685)	Opera Omnia, p. 278
Houtzager, H.L.	(1973)	Reinier de Graaf, Spiegel Historiae, 8ste jaargang., nr. 7/8, blz. 420 e.v.
" "	" "	Reinier de Graaf, Organorama, nr.5, blz. 28 e.v.
Japikse, N.	(1918)	Johan de Witt, J.M. Meulenhoff, Amsterdam.

- |                                   |        |   |
|-----------------------------------|--------|---|
| Joselyn, H.D. en<br>B.P. Setchell | (1972) | Regnier de Graaf on the Human Reproductive Organs.<br>J. of Reproduction and Fertility Suppl. 1                               |
| Kernkamp, G.W.                    | (1936) | De Utrechtsche Universiteit (1636 -1815) Deel I.<br>Oosthoek's uitg. mij. Utrecht,  |
| Lindeboom, G.A.                   | (1961) | Inleiding tot de geschiedenis der geneeskunde,<br>De Erven F. Bohn N.V., Haarlem.   |
| "                                 | (1972) | Geschiedenis van de medische wetenschap in Nederland.<br>Fibula - van Dishoeck, Bussum.                                       |
| "                                 | (1973) | Reinier de Graaf, Leven en Werken.<br>Elmar B.V., Delft.  |
| "                                 | (1973) | Descartes en de Kerk,<br>Kok B.V., Kampen.  |
| Rogier, L.J.                      | (1960) | Uit de geschiedenis van de beoefening der geneeskunde<br>inzonderheid te Nijmegen, Numaga, jaarg. VII, nr. 4<br>blz. 134 e.v. |
| Schouten, J.                      | (1972) | Johannes Walaeus,<br>Van Gorcum en Comp. N.V., Assen.   |
| Welters, J.M.                     | (1963) | IJsbrand van Diemerbroeck en de pestepidemie van<br>1635 - 1636 te Nijmegen. Candidaats-scriptie<br>Nijmegen.                 |

### REINIER (Regnerus) DE GRAAF II – en een valse geschiedbron

In mijn Reinier de Graaf, Leven en Werken (Elmar, Delft 1973, p. 57 en 128) heb ik onder zijn bibliografie vermeld als aan hem toegeschreven "Geschied historial rym, of RymChronyk van den Heer Klaas Kolyn" van Mr. Gerard van Loon, Den Haag 1745, fol. Het betreft een Rijm Kroniek van Holland van de oudste tijden af, welke door een Egmonder monnik Klaas Kolijn omstreeks het jaar 1170 geschreven zou zijn.

Mij is nu gebleken, dat deze kroniek weliswaar wordt toegeschreven aan Reinier (Regnerus) de Graaf, maar niet de Delftse dokter, doch aan een naamgenoot. Deze Reinier de Graaf II was omstreeks 1700 plaatsnijder te Haarlem, zo leert ons het Nieuw Nederlandsch Biographisch Lexicon (deel 8, kol. 628 - 9), een geletterd man, die echter voor zijn Tosbandig leven veel geld nodig had. Zodoende is hij op het denkbeeld gekomen een valse geschiedbron te vervaardigen om die voor veel geld te verkopen. Aldus geschiedde. Hij verkocht het pseudo-oude handschrift aan een Cornelis van Alkemade, die een afschrift aan Antonius Matthaeus bezorgde. De kroniek is daarna uitgegeven door de bekende historicus Gerhard Dumbor (1680 -1744) in zijn Analecta seu Vetera aliquot scripta inedita (1719 - 1722), 3 dln, deel I, 245 v.v., echter zonder iets over het handschrift en de herkomst van de kroniek te zeggen.

Toen Van Loon de prachtige uitgave bezorgde, twijfelde nog niemand aan de echtheid. Jan Wagenaar (1709 - 1773) gebruikte deze

valse bron nog argeloos bij de eerste uitgave van zijn Vaderlandse Historie.

Het was de letterkundige Balthazar Huydecoper (1695 - 1778), die het eerst de onechtheid vermoedde, waarop Wagenaar deze in een historisch onderzoek bewees (Toets van de egtheid der Rijnchronijk van Klaas Koliijn, Werken der Maatschappij der Nederlandsche Letteren III, 201). Daarop hebben anderen (Kluit en Van Wijn) Reinier de Graaf II als de vermoedelijke auteur aangewezen van het handschrift, dat zich nu in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag bevindt.

Voorzover ik mij herinner, wordt er in de catalogus van de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam bij (onze) Reinier de Graaf naar de Rijnkroniek verwezen, en deze niet onderscheiden van Reinier de Graaf II. Hiervan ben ik dan op het doornig pad der wetenschap de dupe geworden.

Nu komt echter nog de vraag naar voren of er wellicht familie-  
verwantschap heeft bestaan tussen de beide naamgenoten, gelijk vooral de voornaam zou kunnen doen vermoeden.

De vrouw van Reinier de Graaf, die van zich zelf Maria van Dijck heette, was bij het overlijden van haar echtgenoot op 17 augustus 1673 zwanger, zoals blijkt uit het testament, dat zij op 18 januari 1674 maakte. We weten niet waar ze bevallen is en wat er van de vrucht van haar schoot geworden is. Als het een zoon geweest is, die in leven gebleven is, zou deze omstreeks het jaar 1700 25 à 26 jaar geweest zijn en best reeds een ambacht, zoals dat van plaatsnijder, hebben kunnen uitoefenen. Het is op zich zelf dus mogelijk dat Reinier de Graaf II een zoon is geweest van de geleerde, die de pancreasfistel aanlegde en de follikels in de eierstok als de zetel van het vrouwelijk ei heeft aangewezen. Als dat zo is, heeft hij de naam van zijn beroemde vader geen eer aangedaan.

G.A.L.

DE EERSTE MEDISCH - HISTORISCHE DAG

Op zaterdag 11 mei 1974 is in het medisch-encyclopaedisch instituut van de Vrije Universiteit de eerste medisch-historische dag gehouden. Het lijkt waarschijnlijk, dat deze dag de eerste van een lange reeks zal zijn.

Misschien was wel het meest typerende van deze bijeenkomst, dat er serieus medische historie was bedreven, maar dat de resultaten van het onderzoek op een uiterst verteerbare wijze werden opgediend. De voordrachten waren niet te lang, zodat de aandacht gespannen bleef. Variatie was er in vele opzichten. Het aanbod van sprekers was zo groot, dat besloten werd in december een tweede medisch-historische dag te houden.

Het programma bevatte de volgende voordrachten:

- |    |                                      |  |
|----|--------------------------------------|--|
| 1) | J.D. Branger<br>(Bilthoven)          | Uit de geschiedenis der Allergologie.  |
| 2) | M.J. van Lieburg Jr.<br>(Rotterdam)  | G.Ph.F. Groshans (1814 - 1874) en de Clinische School te Rotterdam.  |
| 3) | K.J. Nanninga<br>(Dordrecht)         | De eer van de jicht.   |
| 4) | Dr.A.P.C.H.Knegtel<br>(Aalst-Waalre) | Hoe kwam de stethoscoop van Parijs naar Nederland ?  |
| 5) | C.M. van Hoorn<br>(Zierikzee)        | Willem Lemnius, een 16e eeuwse Zeeuws medicus in Zweden.   |
| 6) | Dr. J. Schouten<br>(Hilversum)       | Van Swieten's rede over de bescherming der gezondheid van bejaarden.   |
| 7) | Dr. C.W.L. Rogge<br>(Haren, Gron.)   | De "Orthopaedische Seebadenanstalt bei Scheveningen". Het werk van Johann Georg Heine (1770 - 1838) en de ontwikkeling van de orthopaedie. |
| 8) | Dr. J.K.C. Rijsbosch<br>(Harderwijk) | Het huis van de chirurg in Pompei.   |

Het is de bedoeling, dat in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde samenvattingen van de gehouden voordrachten zullen worden gepubliceerd in de bekende vorm van een Verenigingsverslag. In aanmerking komende voordrachten kunnen eventueel in Aere Perennius worden opgenomen.

## ONTMOETING IN HAUS WELBERGEN

Mede ter afsluiting van de medisch-historische cursus, vond er op 15 juni 1974 voor de tweede maal een samenkomst plaats tussen de medici van het Medisch-historisch Instituut te Münster en de Nederlandse medisch-historici en wel in "Haus Welbergen" te Ochtrup, ongeveer 30 km van Enschede gelegen.

Onze Duitse collegae, die deze ontmoeting organiseerden hadden geen betere plaats kunnen uitkiezen dan dit kleine fraai gelegen kasteel, een cultureel centrum voor Duits-Nederlandse betrekkingen onder beheer van de Van Heek-stichting.

Aan de professoren K.E. Rotschuh en R. Toellner, hun echtgenoten en de staf van het Instituut hartelijk dank voor de uitstekende organisatie en de gastvrije ontvangst.

Het wetenschappelijk deel bestond uit vier voordrachten:

Prof. Dr K.E. Rothsuh benaderde op de, van hem bekende geheel eigen wijze de "Empirische Medizin".

Dr N. Tsouyopoulos bezag, als filosofe, de geneeskunde in: "Autorität, Vernunft und Erfahrung als Berufungsinstanzen in der Medizin".

Dr J. Schouten sprak over: "Johannes Waleus, seine Bedeutung für die Entwicklung der Lehre des Blutkreislaufes", waarbij onder andere de veelzijdigheid van De Wale als experimenteel onderzoeker voortreffelijk tot uiting kwam.

In "Jacob Moleschott's Stoffwechsellhre und Materialismus" behandelde Drs R.J.C.V. ter Laage de opvattingen, die deze fysioloog gedurende zijn Heidelbergse periode ontwikkelde.

Een open doekje kreeg Dr L. Baumeister, die op zo een prettige wijze een historisch overzicht en een rondleiding door het sfeervolle kasteel verzorgde.

Tijdens de lunch in een tot restaurant ingerichte kasteelboerderij en de er op volgende wandelingen door de bijbehorende bossen en tuinen was er volop gelegenheid tot nader kennismaking met de collegae uit Münster.

D.t.L.

BOEKBESPREKING.

Lester S. King (1971) ; A history of medicine; Penguin Books, Middlesex, England, 316 pp. Prijs: f 5,55.

De indrukwekkende vooruitgang van de moderne geneeskunde kan ons gemakkelijk doen voorbijgaan aan de verdiensten van het verleden. De auteur stelt dat het vaak ontbreekt aan historische belangstelling. En als men iets aan historie doet, dan maakt men zich nog al eens schuldig aan "presentisme". Men past namelijk tegenwoordige standpunten en waardebeoordelingen toe op beschavingen, waarin andere denkwijzen en cultuurpatronen heersten. Men blijft in gebreke om het medisch handelen, ontdekkingen en ontwikkelingen te beschouwen in relatie tot het culturele milieu, waarin zij hebben plaats gevonden.

Onjuist is het ook, dat men medische ontwikkelingen uit het verleden vaak uitsluitend beziet in zover als zij anticiperen op de geneeskunde van vandaag.

King wijst in zijn inleiding op de vóóroordelen ten aanzien van de artsen in het verleden. De goede medicus, uit welke tijd ook, wordt naar zijn mening getypeerd door kritische scherpzinnigheid. Daarom heeft hij in dit boek niet de grootste medici of grote ontdekkingen, maar de methoden en denkwijzen van representatieve medici tot leidraad genomen.

Deel 1 "het klassieke erfdeel" geeft het woord aan Hippokrates en Galenus.

Deel 2 "de omwenteling" laat zien hoe Vesalius, Paracelsus en Harvey ieder op hun eigen wijze tot de revolte in de geneeskunde bijdragen.

Deel 3 "ontwikkeling" geeft aan, hoe men de juiste methode voor medisch onderzoek tracht op te sporen en hoe men de geneeskundige kennis in systemen kan brengen. Hoffman en vooral Boerhaave en Cullen leveren hun bijdrage aan de systematiek. Medici als Lind, Hunter en Morgagni vertegenwoordigen de empirische stroming.

Met de franse revolutie dringt de mentaliteit door om met open geest de feiten onder ogen te zien. Als representanten van deze richting geeft de auteur Pierre Charles Alexander Louis en zijn studie over aderen, en Oliver Wendell Holmes en Semmelweis met hun nasporingen naar de besmettelijkheid van kraamvrouwenkoorts.

Als een anachronisme in dit tijdperk komt Hanemann's werk ter sprake. Zijn ideeën van de 18e eeuw trokken eerst in de 19e eeuw de aandacht. Zijn persoonlijkheid was toen zo verward, dat de kans op werkelijke vooruitgang verloren was.

Deel 4 "verwezenlijking" geeft de groei en de consolidatie van de experimentele geneeskunde.

R. Virchow stelt in 1847 vast, dat men is uitgeput door de talloze

hypothetische systemen en dat slechts gestadig werk en waarachtige observaties en experimenten blijvende waarde hebben. Dertig jaar later constateert hij dat de wetenschappelijke methoden overal in de praktijk zijn ingevoerd. In die tussenliggende jaren heeft Claude Bernard niet alleen op velerlei gebied belangrijk experimenteel werk gedaan, maar ook de grondslag van de experimentele geneeskunde vastgelegd in zijn Introduction à l'étude de médecine expérimentale.

Hoe deze methode geleid heeft tot verdere ontwikkeling van de geneeskunde in de 19e en 20e eeuw wordt onder meer geïllustreerd aan de hand van Koch's werk over de aetiologie van tuberculose, Walter Reeds' onderzoek naar de oorzaak van gele koorts en de experimenten van Banting en Best, die voerden tot de ontdekking van insuline.

Het gevaar, dat de wetenschappelijke geneeskunde kan opleveren als het kritische oordeel in gebreke blijft, wordt gedemonstreerd aan een publicatie van N. Simon en J. Harley Skin reactions from gold jewelry contaminated with radar deposit, 1967.

King merkt naar aanleiding hiervan op "Scientific medicine comprises an attitude, an attitude toward evidence, and has no necessary connection with techniques, apparatus or quantitation. These can make a brave show but without critical judgment are quite insignificant". p. 300.

Het boek geeft in heldere stijl inzicht in verschillende denkwijzen in de geneeskunde. Het is daarom bijzonder geschikt om naast een algemene inleiding in de geneeskunde, die noodzakelijkerwijze meer feitenkennis geeft, te worden gebruikt. Bovendien prikkelt dit werkje tot het lezen van oorspronkelijke publicaties. De keuze van uiteenlopende personen en verschillende stromingen is vooral in deel 2 en deel 3 zo afgewogen, dat een te gesimplificeerd inzicht in een bepaalde periode wordt voorkomen.

R.C.J.V. ter Laage

Hans-Jürgen Möller. Musik gegen "Wahnsinn", Geschichte und Gegenwart musiktherapeutischer Vorstellungen, Funk Verlag (Stuttgart, 1971), 85 blz. Prijs: f 13,30.

Er hebben altijd relaties bestaan tussen de geneeskunde en de muziek. De schrijver onderzoekt welke theoretische beschouwingen ten grondslag liggen aan de medische toepassing van de muziek. De genezende invloed van de muziek wordt zowel bij de natuurvolken als bij de kultuurvolken toegepast. De medicijnmannen maakten er veel gebruik van om de demon van de ziekte te verdrijven. De scholen van

Pythagoras en Aristoteles alsmede de renaissance kennen de geneeskundige werking van de muziek.

In de 17e eeuw ontstaat het rationalisme van Descartes en het empirisme van Bacon, Locke en Hume, resp. de filosofie van de rede en de filosofie van de zinnelijke waarneming. Zo ontstonden medische systemen op mechanistische basis, een affectieve muziekopvatting en een iatromechanische interpretatie van de therapeutische werkingen van de muziek. Onder invloed van de monadenleer van Leibnitz kwam men tot een animisme, dat niet het lichaam maar de ziel de hoofdrol laat spelen. Het gaat dus om de therapie van de "anima".

In de 18e eeuw wordt het animisme vervangen door het vitalisme, de leer van de levenskracht. In de 19e eeuw is er een overgang van de rationalistische affectenleer naar een romantische muziekopvatting, waarbij de muziek de uitdrukking is van de gevoelens van de componist. De muziek is de incarnatie van het gevoel.

In de overgang van de 19e eeuw houdt de franse geneeskunde zich intens bezig met de psychiatrie en gaat na hoe de muziek iemand kan verlossen van zijn waanidee. Deze opvatting krijgt veel belangstelling.

In de 20e eeuw komt er meer een objectieve opvatting van de muziek o.a. bij Igor Strawinsky en Carl Orffs. Dit voert tot een moderne muziektherapie, waarvan de dieptepsychologische, de speculatieve, de sociaalpsychologische en de pragmatisch-klinische aspecten bestudeerd worden.

In het begin van de 20e eeuw ontstaat een sterk pessimisme omtrent de bruikbaarheid van de muziek voor de therapie van psychiatrische ziekten. Na de tweede wereldoorlog bloeit de belangstelling in verschillende landen en vooral in de Verenigde Staten van Amerika weer op.

De schrijver eindigt met een rijke literatuurlijst waaruit de grote interesse voor dit onderwerp blijkt. Zijn boek is de belangstelling van de geneeskunde ten volle waard.

J. Geytenbeek



## TENTOONSTELLING "GEZONDHEID EN MEDISCHE TECHNIEK"

Op 11 oktober j.l. is in het Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen in Leiden, Steenstraat 1A, een tentoonstelling geopend van historisch medisch-elektrische apparatuur onder de titel: "Gezondheid en Medische Techniek".

De tentoonstelling wil de bezoeker een overzicht geven van de geschiedenis van een vijftal moderne medische apparaten vanaf de eerste schuchtere stappen tot het huidige peil. De nadruk is daarbij gelegd op het eerste klinisch bruikbare instrument en de ontwerper daarvan. In het bijzonder is aandacht geschonken aan enkele belangrijke nederlandse bijdragen aan de moderne medische techniek.

Uit het omvangrijke medisch-historische materiaal van het Rijksmuseum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen zijn de oudste een snaargalvanometer-cardiograaf, één van de eerste kunstnieren, oude cystoscopen en vroege röntgenbuizen voor deze tentoonstelling geselecteerd. Tevens worden enkele relatief oude pace-makers tentoongesteld, die in bruikleen verkregen werden.

Aan de snaargalvanometer-cardiograaf is onverbreekelijk de naam van de Leidse hoogleraar Willem Einthoven verbonden. Hij was het, die als eerste de apparatuur samenstelde, die de actiestroom van het hart nauwkeurig registreerde en legde daarmee de grondslag voor de huidige ontwikkelingen in de cardiografie.

Net zo onverbreekelijk is aan de kunstnier de naam van Willem Kolff verbonden. Onder moeilijke omstandigheden speelde Kolff het in de jaren 1940 - 1943 klaar om een kunstnier te maken, die tot op heden één der beste kunstnieren bleek, hoewel dit model niet meer gebruikt wordt.

De tentoonstelling kwam met medewerking van de heer G. Gaikhorst tot stand, in verband met een bijeenkomst in Nederland van de Internationale Electrotechnische Commissie, die de standaardisatie van medisch-electrische apparatuur behandelt.

Vanaf 11 oktober tot en met 19 januari 1975 is de tentoonstelling "Gezondheid en Medische Techniek" dagelijks te bezichtigen op het adres Steenstraat 1A te Leiden, op werkdagen van 10.00 tot 16.00 uur en op zondagen van 13.00 tot 16.00 uur.

## AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

- Baumont, W. (1833, 1959). Experiments and observations on the gastric juice and the physiology of digestion. Facsimile of the original edition of 1833. Together with a biographical essay: A pioneer american physiologist by William Osler. XL+ 280 pp. Dover publ. New York.
- Bois-Reymond, E. du (1885, 21912). Reden. In zwei Bänden. Mit einer Gedächtnisrede von J. Rosenthal. 2. Aufl. XXXIII + 677 pp., VI + 698 pp. Von Veit, Leipzig.
- Craven, J.B. (1910, 21968). Count Michael Maier; doctor of philosophy and of medicine, alchemist, Rosicrucian, mystic 1568 - 1622. Life and writings XII + 165 pp., portr. Dawson, London.
- Diepgen, P. (1937). Die Frauenheilkunde der Alten Welt. X + 348 pp., ill. Verlag J.F. Bergmann, München. Zwölfter Band - Erster Teil van: W. Stoekel. Handbuch der Gynäkologie, 3. Aufl.
- (1963). Frau und Frauenheilkunde in der Kultur des Mittelalters; VII + 242 pp. G. Thieme Verlag, Stuttgart.
- Haller, A. von (1747, 1786, 1966). First lines of physiology. Translated from the correct latin edition by William Cullen. Reprint van de uitgave van 1786. With a new introduction by Lester S. King; Johnson Reprint Corporation, New York and London. 2 delen in één band. LXXII + 288 pp; 278 pp.
- The sources of Science, No. 32. Oorspronkelijke titel: Primae lineae physiologiae, 1747.
- Harris, C.R.S. (1973). The Heart and the vascular system in ancient Greek medicine. From Alcmaeon to Galen. 474 pp., 5 ill. Clarendon Press, Oxford.
- Hering, F. (1625, 1973). Certain rules, directions or advertiments for this time of pestilential contagion. William Jones, London.  
Fotomechanische herdruk 1973, Theatrum Orbis Terrarum Ltd., Amsterdam.
- Joachim, H. (translator) (1890, 1973). Papyrus Ebers. Das älteste Buch über Heilkunde. 214 pp., Photomechanische Nachdruck. W. de Gruyter, Berlin - New York.
- King, Lester S. (ed.) (1971). A history of medicine. Selected readings. 316 pp. Penguin books Ltd. Hammondsworth.
- Leitner, H. (1973). Bibliography to the ancient medical authors. 61 pp. Hans Huber, Bern - Stuttgart - Vienna.
- Levey, M. (1973). Early Arabic pharmacology; an introduction based on ancient and medieval sources. 187 pp., E.J. Brill, Leiden.
- Litré, E. (ed.) (1961, 1962). Oeuvres complètes d'Hippocrate. Traduction nouvelle avec le texte Grec ..... 10 delen. Fotostatische heruitgave van de editie van 1839 (Paris). Adolf M. Hakkert, Amsterdam
- May, Margaret Tallmadge (translator and editor) (1968). Galen on the usefulness of the parts of body. 2 delen. Translated from the Greek by ———. 461 pp; VII + 339 pp. Cornell University Press, Ithaca, New York.
- Cornell publications in the History of Science.
- Pöhlmann, Olga (1944). Jan Swammerdam. Natuuronderzoeker en Medicus. 208 pp., ill. H. Meulenhoff, Amsterdam.
- Vertaald door H.W.J. Schaap; oorspronkelijke titel: Jan Swammerdam. Naturforscher und Arzt.
- Putscher, Marielene (1973). Geschichte der Medizinischen Abbildung, deel 2: von 1600 bis zur Gegenwart. 207 pp., 370 ill. Moos, München.
- Roland, Ch.G. (ed.) (1903, 1972). William Osler's The masterword in medicine. A study in Rhetoric. VIII + 34 pp. Reprint van de oorspronkelijke uitgave van 1903. C.C. Thomas, Springfield.

- Schierbeek, A. (1951). Antoni van Leeuwenhoek, Zijn leven en zijn werken, deel 2. X, 289 -526, ill., portr. De Tijdstroom, Lochem.
- Siegel, R.E. (1973). Galen on psychology, psychopathology, and function and diseases of the nervous system; an analysis of his doctrines, observations and experiments. XII + 310 pp. S. Karger, Basel.
- Sleeswijk, J.G. (1957). Geneeskunde voorheen en thans. 144 pp., Wereld-Bibliotheek, Amsterdam - Antwerpen.
- Stiennon, Jaques (1973). Paléographie du Moyen Age. 352 pp., 75 ill. Armand Colin Paris.
- Temkin, Owsei (1973). Galenism, Rise and Decline of a Medical Philosophy. XVII + 240 pp. Cornell University Press. Ithaca - London.  
- pp. 193 - 227 bibliography.
- Verdoorn, J.A. (1972). Arts en oorlog; medische en sociale zorg voor oorlogsslachtoffers in de geschiedenis van Europa; inleiding in de medische polemologie. Deel I: Van de antieke wereld tot de twintigste eeuw, VIII + 474 pp., ill., portr. Deel II: Van de eerste wereldoorlog tot de tegenwoordige tijd., pp. 491 - 926, ill., portr. Lynx, Amsterdam.
- Witkam, H.J. (1973 - 1974). De dagelijkse zaken van de Leidse Universiteit van 1581 tot 1596., deel VII (en aanvullingen), 2 delen, tesamen 256 pp. Deel VIII: Algemeen register en toelichting, 192 pp. deel IX, Het dachbouck van Jan van Hout, aangevuld en geresumeerd, 224 pp. Gestencilde uitgave. Niet in de handel.

Ten geschenke ontvangen uit de nalatenschap van wijlen Dr J. Bijtel, Amsterdam.

Burger, H. (et al.) (1923). Gedenkboek bij het vijf en zeventig-jarig bestaan van den Geneeskundigen Kring te Amsterdam, 185 pp., ill., portr. z.pl.

Catalogus der Geschiedkundig-geneeskundige Tentoonstelling ter gelegenheid van het vijf en zeventig-jarig bestaan van den geneeskundigen kring te Amsterdam, 22 september 1923, 20 pp. De Bussy, Amsterdam.

Delprat, C.C. en A. Kummer(1965). De wording en de geschiedenis van het Genootschap ter bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam, 1790 - 1915 (D.). Vervolg 1915 - 1965 (K.). 77 pp., ill., portr. z. pl.

Pinkhof, J. (1938). Gedenkschrift bij het negentigjarig bestaan van den Geneeskundigen Kring te Amsterdam, 29 pp., J.H. de Bussy, Amsterdam.

Strümpell, A. (1912). Spezielle Pathologie und Therapie. 2 delen, 18e druk. XII + 750 pp.; VIII + 872 pp., F.C.W. Vogel Verlag, Leipzig.

Tijdschrift Médecine de France van Dr J.H. Sypkens Smit (Hattem): nrs. 225 t/m 248

Ten geschenke ontvangen van Dr J.H. Sypkens Smit (Hattem)

Gedenkboek van de afdeling Zwolle en omstreken der Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der geneeskunst 1852 - 1952, 66 pp., ill., portr. J.J. Tijl, Zwolle.

- Samengesteld ter gelegenheid van de 100-jarige herdenking der oprichting.







## INHOUD

		pag.
Dr H.L. Houtzager	Aere Perennius	1
Drs Peter W. van der Pas	Leeuwenhoeckiana I Leeuwenhoeek's Correspondence at the Royal Society	3
Dr H.L. Houtzager	IJsbrand van Diemberbroeck 1609 - 1674	11
G.A. Lindeboom	Reinier (Regnerus) de Graaf II – en een valse geschiedbron	16
Drs R.J.C.V. ter Laage	1) De eerste medisch-historische dag	18
	2) Ontmoeting in Haus Welbergen	19
Boekbespreking	1) Lester S. King: A history of medicine (Drs R.C.J.V. ter Laage)	20
	2) Hans-Jürgen Möller: Musik gegen "Wahnsinn", Geschichte und Gegenwart musiktherapeu- tischer Vorstellungen (Dr J. Geytenbeek)	
Tentoonstelling	Gezondheid en Medische Techniek (Leiden)	23
Aanwinsten bibliotheek		24